

Fülöp Géza: A MAGYAR OLVASÓKÖZÖNSÉG A FELVILÁGOSODÁS IDEJÉN ÉS A REFORMKORBAN

Fülöp Géza a magyar olvasóközönség történetének legizgalmasabb szakaszát vizsgálja, azt a kort, amelyben Magyarországon is kezd az olvasás társadalmi méretűvé válni, s az olvasóközönség lassan-lassan megnövekszik annyira, hogy képes eltartani irodalmát. Vagyis: az irodalmi élet, az irodalmi termelés és fogyasztás polgárvá alakul.

A könyv – egy rövid bevezetésen, európai kitekintésen és összegezésen kívül – két nagy fejezetre tagolódik. Az első a közönségszervezés útjait-módjait veszi számba, a második az olvasóközönség társadalmi tagolódását vizsgálja. Az első fejezetben olvashatunk a felvilágosodás kori írók tudatos közönségszervező törekvéséről, az olvasókörök, kölcsönkönyvtárak, diáktársaságok, nyilvános könyvtárak szerepéről, továbbá arról az olvasóközönség szerveződését hátráltató ellenerőről is, amelyet az olvasmányok ellenőrzése, a cenzúra jelentett. A második fejezet – társadalmi alapon – „főrangú” olvasókra (főpapok és főurak), „középrendű” olvasóközönségre (értelmiség és hivatalnoknemesség, vidéki birtokosnemesség, katolikus és protestáns papság), városi polgárookra és parasztokra tagolja az irodalom publikumát.

A feldolgozott anyag igen gazdag. A szerző nemcsak a témája körébe vágó korábbi kutatások eredményeit összegezte, hanem számos elsődleges, korabeli forrást is feltárt: olvasókabinetek, kölcsönkönyvtárak, kaszinói és egyéb egyesületi könyvtárak használati, ill. alapszabályait, könyvjegyzékeit, tagnévsorait, magánkönyvtárak jegyzékeit stb. Az így feltárt és elemzett anyag azonban éppen széles terjedelmével, nagy „szóródásával” érzékelteti, mekkora még ezen a téren a feltáratlan – s talán fel sem tárható – adat. Hogy csak egyetlen példát említek: négy vidéki nemes könyvtárjegyzékének példásan gondos elemzése – a „minta” elenyészően csekély száma miatt – aligha adhat megbízható képet a vidéki nemesség műveltebb rétegének könyvkultúrájáról, sőt még arra is kevés, hogy e különben is nehezen körülhatárolható réteg irodalmi érdeklődésének fő irányait kijelölje.

A közönségszervezéssel foglalkozó fejezetből hiányolhatnánk az újságok, folyóiratok, a bennük közölt recenziók szerepének feltárását, továbbá a könyvkiadás módjainak (mecenátus, prenumeráció) elemzését, úgy gondolom azonban, ezekre Fülöp Géza viszonylag ismertebb voltak miatt nem tért ki bővebben. Nem az úttörő jelentőségű könyvön kérem számon, csak vele kapcsolatban utalnék még egy véleményem

szerint kellően nem tisztázott problémára: arra a módszertani kérdésre, hogyan kellene a közönségtörténetnek szorosabban, szervezettebben kapcsolódnia az irodalomtörténethez. Wéber Antal *Az irodalomszociológia – történeti szempontból* című tanulmánya (It, 1978. 301–325.) tartalmaz e vonatkozásban hasznosítható meglátásokat. Némileg leegyszerűsítve, illetve a közönségtörténeti kutatás feladata szempontjából kielezve a Wébertől felvetett gondolatokat, azt hiszem, az olvasóközönség történeti vizsgálatában az irodalomtörténeti értékrend és a kor olvasói tudatában-ízlésében jelentkező értékrend szembesítése lenne a legtermékenyebb szempont. Ahhoz azonban, hogy ez a szembesítés megalapozott lehessen, még további kutatásokra s a kutatási eredmények olyan leíró szintű összegezésére van szükség, mint amilyen – máris szép eredményeket hozva – Fülöp Géza könyve. (Irodalomtörténeti könyvtár 33. Akadémiai, 1978.)

OROSZ LÁSZLÓ

A MAGYAR IRODALOM BIBLIOGRÁFIÁJA*

Kozocsa Sándor több évtizedes bibliográfusi munkásságának legújabb termése az immár két kötetesre duzzadt összeállítás, amely az 1961 és 1965 közötti magyar irodalomtörténetírás összefoglaló regisztrálására vállalkozott. A valamikor kurrens, éves kiadványként indult bibliográfia a szerkesztés és a nyomdai kivitelezés elhúzódása miatt egyre inkább vesztett „naprakész” jellegéből, az utolsó kötetek is nagy késéssel jelentek meg, de kétségtelen, hogy a „pálmát” a mostani kötet viszi el: a benne összefoglalt időszak záródátumához képest is tizenhárom évet késett. Éppen ezért a bibliográfia szerkesztője új feladattal állt szemben, amikor e korszak anyagát rendszerezte, hiszen ekkora periódus a sorozatban még nem került összefoglaló kötetbe, ugyanakkor az azóta eltelt idő is azt a szerkesztési eljárást sugalmazta, amely bizonyos tömörítésekkel és válogatással a retrospektív bibliográfiai gyakorlat igényeinek felelt meg. A válogatást elsősorban a gyűjtés leszűkítésénél érhetjük tetten: míg az előző kötetben még 103 folyóiratot figyelt a szerkesztő, addig itt majd felére csökkent a feldolgozott periodikumok száma, és csak 54 címet találunk a feldolgozott periodikumok jegyzékében. Csak helyeselni tudjuk, hogy kimaradtak ez esetben a vidéki

*1961–1965 1–2. kötet. Összeállította: Kozocsa Sándor